

دستور سه تار

دوره‌ی ابتدایی

حسین علیزاده

www.ketab.ir

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری مآهور

تهران، ۱۴۰۲

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران، خیابان حقوقی، شماره‌ی ۴۲، طبقه‌ی همکف

کدپستی ۱۶۱۱۹۷۵۵۱۶

تلفن: ۷۷۵۰۲۴۰۰ و ۷۷۶۰۱۰۲۰

www.mahoor.com

info@mahoor.com

دستور سه‌تار

دوره‌ی ابتدایی

حسین علیزاده

ویرایش متن: محمد افتخاری

خط‌نت: علی صمدپور

گرافیک: علی بوستان

طراحی: ماندانا آقایی‌پور

عکس: زیلا دژم

مترجم انگلیسی: حمید مرعشی

چاپ بیست و دوم: ۱۴۰۲

تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

لیتوگرافی: باران

چاپ و صحافی: پژمان

حق چاپ محفوظ است

شابم ۹۷۹-۰۰۸۰۲۶۰۴-۲۶-۱

فهرست نویسی پیش از انتشار

علیزاده، حسین، ۱۳۳۰ -

دستور سه‌تار: دوره‌ی ابتدایی / حسین علیزاده - [ویرایش ۲] -

تهران: مؤسسه فرهنگی، هنری ماهور، ۱۳۷۸.

۱۲۷ ص.: مصور (پارتیسیون).

ISMN 979-0-802604-26-1

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

ص.ع. به انگلیسی: Hossein Alizādeh. Setār

Teaching Methodology : An Elementary Course

چاپ بیست و دوم: ۱۴۰۲

۱. سه‌تار - آموزش. ۲. سه‌تار - پارتیسیون.

الف. عنوان.

MT۶۵۴ / س۹۴ع۸ ۷۸۹ / ۷۲۳

۱۳۷۸

۱۸۸۵۶ - ۷۸ م

کتابخانه ملی ایران

۵۷	دستان‌های هفتم ، هشتم و نهم (سیم‌های اول و دوم)	۷	مقدمه
۵۸	دستان دهم (سیم‌های اول و دوم)	۹	Introduction
۵۹	تمرین دستان‌ها	۱۱	شیوه‌ی دست گرفتن ساز
۶۰	وصل دستان‌ها	۱۴	شیوه‌ی انداختن سیم
۶۱	دستان‌شناسی دستگاه‌ها	۱۵	شیوه‌ی بستن پرده‌های سه‌تار
۶۶	ضربی ماهور (درآمد)	۱۷	سه‌تار از تمام‌رخ و نیم‌رخ
۶۷	نت زینت	۱۸	معرفی شکل‌های کشش‌ها
۶۸	حرکت	۱۹	معرفی شکل‌های سه بر دو
۶۹	سیت بیارم	۲۰	نشانه‌ها
۷۰	ریزاشاره (تریل)	۲۱	سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های چهارتایی
۷۱	أهوی مار	۳۴	سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های سه تایی
۷۲	ضربی چهارگاه	۳۵	تمرین سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های چهارتایی
۷۳	چهارمضراب چهارگاه	۳۹	تمرین سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های سه تایی
۷۴	کباده	۴۱	آشنایی با دستان‌ها
۷۵	چهارمضراب چهارگاه	۴۳	دستان اول (سیم اول)
۷۶	ضربی همایون	۴۴	دستان اول (سیم دوم)
۷۷	رنگ همایون	۴۵	دستان دوم (سیم اول)
۷۸	سوز و گداز	۴۶	دستان دوم (سیم دوم)
۷۹	چهارمضراب شور	۴۷	تمرین دستان‌های اول و دوم (سیم اول و دوم)
۸۰	آی یار آی یار	۴۸	دستان سوم (سیم اول)
۸۲	هی وله	۴۹	دستان سوم (سیم دوم)
۸۳	تمرین شور	۵۰	تمرین برای دستان‌های باز ، اول ، دوم و سوم
۸۵	ضربی سه‌گاه	۵۱	تمرین برای دستان‌های باز ، اول ، دوم و سوم
۸۶	مخالف سه‌گاه	۵۲	دستان چهارم (سیم اول)
۸۷	چهارمضراب سه‌گاه	۵۳	دستان چهارم (سیم دوم)
۸۸	تمرین تکیه (سه‌گاه)	۵۴	آشنایی با دستان‌ها
۸۹	آمینه شوشه (سه‌گاه)	۵۵	تمرین دستان‌های اول ، دوم ، سوم و چهارم
۹۱	شلال (سه‌گاه)	۵۶	دستان‌های پنجم و ششم (سیم‌های اول و دوم)

۱۲۴	چهارمضراب دشتی	۹۲	ضربی نوا
۱۲۵	چهارمضراب چهارگاه	۹۳	گردانیه (نوا)
۱۲۶	چهارمضراب شوشتری	۹۴	چهارمضراب راست‌پنجگاه
		۹۵	زنگ شتر (راست‌پنجگاه)
		۹۶	نغمه (راست‌پنجگاه)
		۹۷	ریز تک ، کمان ، کمان ریز (افشاری)
		۹۸	تک ، اشاره ، تک ریز
		۱۰۰	تک به دو (بیات اصفهان)
		۱۰۱	تک به دو (افشاری)
		۱۰۲	آی دیلبر
		۱۰۳	تمرین کندن (افشاری)
		۱۰۴	تک به سه (شوشتری)
		۱۰۵	تک به سه (افشاری)
		۱۰۶	تک به سه (نهفت و نوا)
		۱۰۷	تک به چهار (ابوعطا)
		۱۰۸	تک به پنج (دشتی)
		۱۰۹	تمرین تکیه (افشاری)
			تمرین تکیه (شور)
		۱۱۱	پژواک (افشاری)
		۱۱۲	رنگ افشاری
		۱۱۳	ریز اشاره (شوشتری)
		۱۱۴	رنگ نوا
		۱۱۶	گل من (ابوعطا)
		۱۱۸	للو
		۱۱۹	هوار هوار
		۱۲۰	باران باران
		۱۲۱	الله مزار
		۱۲۳	چهارمضراب راست‌پنجگاه

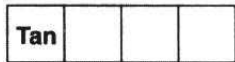
سه‌تاریکی از قدیمی‌ترین سازهای ایرانی است و صدایی ظریف و دلنشین دارد. این ساز - همان‌طور که از نامش پیدا است - تا قرن گذشته دارای سه سیم بوده است. مشتاق علیشاه^۱ سیم و اخوان یا سیم‌هنگام (سیم سوم) را به آن اضافه کرد و از آن تاریخ به بعد، چهار سیمه شد. سیم‌هنگام (سوم) معمولاً هم‌صدا با سیم اول (DO) کوک می‌شود که در بعضی از دستگاه‌ها و آوازها تغییر می‌کند. سیم چهارم نیز یک اکتاو بم‌تر از هنگام به صورت معمول کوک می‌شود. در بعضی از دستگاه‌ها این کوک، با توجه به اهمیت نت‌های دستگاه‌ها و آوازها، تغییر می‌کند. سیم دوم (SOL) نیز از این قاعده مستثنا نیست.

روش آموزش سه‌تار به‌طورکلی سینه به سینه بوده است. در بیش از نیم‌قرن گذشته کتاب‌هایی برای آموزش تار چاپ شده که نام سه‌تار نیز در کنار نام تار در روی صفحه‌ی عنوان بسیاری از این کتاب‌ها آمده‌است، بی‌آن که توجه خاصی به تکنیک سه‌تار در آن‌ها شده باشد. به هر حال در چند دهه‌ی اخیر، به ندرت، کتابی برای آموزش سه‌تار نوشته شده است. روشی که در این کتاب به کار گرفته شده، برای آشنایی با تکنیک‌های مناسب سه‌تار، و نیز درک نغمه‌های ایرانی و ردیف موسیقی دستگاهی است. کتاب دوره‌ی ابتدایی شامل چهار بخش است:

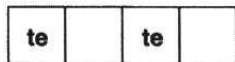
بخش اول. شناخت ریتم و اجرای آن

روش فراگیری ریتم ابتدا با استفاده از «اتانین»، و بعد تطبیق آن‌ها با خط موسیقی است. مسلماً توجه خاص و دقیق هنرجویان به خواندن و درک اتانین، باعث تقویت احساس و درک ریتم در آن‌ها خواهد شد. توصیه می‌شود تبدیل اتانین به خط نت را پس از فراگیری و درک ریتم‌ها انجام دهید و برای فراگیری کشش اتانین حتماً به تابلوی مربوط در صفحه‌ی ۱۸ توجه کنید.

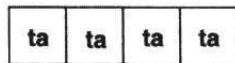
نسبت کشش سرمشق‌های مربوط به مضراب‌ها را، تعداد چهارخانه‌های آن‌ها تعیین می‌کند. به عنوان مثال،

«Tan» شامل چهار خانه است و کشش آن برابر با یک سیاه (♩) است:

و یا ت «Te» شامل دو خانه است و کشش آن برابر با یک چنگ (♪) است:

و یا ت «Ta» شامل یک خانه است و کشش آن برابر با یک دولانچنگ (♫) است:

۱ تنبور از سازهای کهن قبل از اسلام در ایران است که نزد اقوام مختلف با تفاوت‌هایی یافت می‌شود. سه‌تار نیز از خانواده‌ی همین ساز است که به شکل کنونی از بعد از اسلام در ایران رواج یافته و پرده بندی و تکنیک خاص آن با موسیقی دستگاهی شکل گرفته است.

۲ مشتاق علی‌شاه یکی از عارفان بزرگ ایران (متولد کرمان، وفات ۱۲۰۶ ه. ق.)